

talatai másodlagos funkciójukkal nem támogathatják. Ekkor tévednek leginkább. Ez magyarázza meg, hogy az iskola miért bírálta el oly sokszor helytelenül sajátos lelkületű, zseniális növendékét. A pedagógus intuíciója legjobban az átlagos tanulókkal szemben válik be. Az intuíció egészen új tényekkel szemben általában helytelen. Heymans (i. h. 180. l.) a nőkről mondja, hogy új tapasztalatokkal szemben úgy járnak, mint az alföldi ember, ha hegyes vidékre kerül. Újra kell tanulniok a távolság megbecslését. Nézetünk szerint épúgy van ezzel a pedagógus is.

Intuíció vagy lelki elemzés. Ez a két módszer áll a pedagógusok rendelkezésére a tanulók képességének a megállapításában. A lelki elemzés előnyösebb volna, mert a tévedés eshetősége ezzel csekélyebb. Csakhogy a nevelésben nem használható az idő rövidsége, a növendékek nagy száma miatt és azért sem, mert a nevelőnek nemcsak ez a feladata. Sőt az osztályozás a legkisebb feladata. Neki nagytömegű anyagot kell növendékeivel elsajátíttatni: nevelnie és alakítania kell őket. Ha igazán eredményt akar elérni, munkáját sokkal jobban elfoglalják ezek, semhogy növendékeinek lelki elemzését még csak meg is kísérelhetné.

Használható módszernek tehát csak az intuíció marad nagyobb pontatlanságával és a tévedés több eshetőségével. Azonban ennek a módszernek a kísérletivel szemben mégis megvan az a megbecsülhetetlen előnye, hogy a nevelő gyors cselekvését nem teszi lehetetlenné. Pedig neki minden pillanatban cselekednie kell. Ez a módszer az élet bonyolult görbéjéhez, mint Heymans mondja (i. h. 182. l.), teljesen hozzásimul. Az élet is ezzel dolgozik. És amíg barátainkat ezzel választjuk meg, míg ismerőseinket ezzel értékeljük, míg a gyakorlati életben az emberek a legtöbb esetben ezt használják, addig a nevelőnek sincs oka e módszer tökéletlensége miatt szégyenkeznie és másoknak sincs joguk emiatt valamit is a szemére vetniök. Tévedései nem nagyobbak és nem számosabbak, mint az életben általában. Hisz az is állít embereket oda, hova azok nem valók s fedez fel nagy tehetségeket napról-napra az ismeretlenség homályából.

(Erzsébetváros.)

Kovács János.

A magyar nyelv tanítása Horvátországban és Boszniában.

A magyar nyelv nem tartozik a világnyelvek közé, megtanulása kevés előnnyel kecsegtet s így természetes, hogy a szűkebb haza határain kívül egy ország iskolájában se szerepel kötelező tantárgyként. Van azonban két közjogilag hozzánk közelálló, de közoktatási

téren teljesen autonom terület, hol nyelvünk ismerete sok emberre nézve előnyökkel járhat s ezért gondoskodás történt arról, hogy az egyes iskolákban mint rendkívüli vagy mint viszonylag kötelező rendszer tantárgy taníttassék. E két terület Horvát-Szlavonország és Bosznia-Hercegovina.

I. Horvát-Szlavonország. Mielőtt a magyar nyelv tanításának jelen állapotát ismertetném, nem tartom fölöslegesnek egy horvát munka alapján a magyar nyelv Horvátországban való tanításának multjáról és vázlatosan megemlékezni. Úgy vélem, a megirandó magyar irodalomtörténetben külön fejezetet kell szentelni ez érdekes kérdésnek is; most megelégszem a *már megírt* hatalmas, ötkötetes horvát iskolatörténet¹ erre vonatkozó adatainak kivonatos közlésével.

Az 1792: VIH. t.-c. tudvalevőleg kimondta, hogy a magyar nyelv az anyaország közép- és főiskoláin rendes tárgyként taníttassék, míg a kapcsolt részekben «maradjon meg rendkívüli tantárgynak». Már II. Lipót alatt bevitték Horvátország iskoláiba (ide nem értve természetesen a katonai határőrvidék területét) a magyar nyelvet. Elrendelték, hogy a magyar nyelvet mint nem kötelező, rendkívüli tárgyat a zágrábi jogakadémián s a gimnáziumokban tanítsák; e célból 350 frt évi fizetéssel magyar tanszékek szervezendők, melyek tanítói a magyaron kívül szükség esetén a többi tantárgyat is tanítják helyettesítésképen. A varazsdi gimnáziumban már az 1792/93. tanévben működött mint magyar tanár Delpini Antal volt kőrösmegyei jegyző. Kezdők s haladók számára heti 2—2 órai tanítás volt; e kurzus benépesítésére a felsőbb tanügyi hatóság nagy súlyt helyezett s hallgatóit ösztöndíjak s ingyen internátusi helyek kilátásba helyezésével csalogatta (id. m. I. 592. l.). 1805-ben a magyar rendek azt kívánták, hogy a magyar nyelv a kapcsolt részek iskoláiban is rendes tantárgyként taníttassék. Ez ellen Vrhovac Miksa zágrábi püspök tiltakozott s a rendek kívánsága nem is teljesült. Az 1811-iki horvát sabor is foglalkozott e kérdéssel s kijelentette, hogy gondoskodni kíván arról, hogy a horvát ifjúság is megtanulja a magyar nyelvet; csak ily módon érhető el az, hogy a közös hivatalokban is érvényesülhessenek magyarul tudó horvátok. Ez irányban azonban a bekövetkezett Metternich-éra alatt nem történt semmi. Az 1825. évi saborban egyesek indítványozták a magyar nyelvnek rendes tantárgyként való tanítását; a többség azonban a fennálló állapothoz ragaszkodott, melynek értelmében a magyar rendkívüli tantárgy.

¹ Cuvaj Antal: «Gradja za povijest školstva kraljeviná Hrvatske i Slavonije od najstarijih vremena do donas I—V. Zagreb 1907—1912. Országos könyvnyomda. Szerző a művet az országos kormány költségén adta ki.

Az 1830. évi országgyűlésre Pozsonyba küldött horvát követeknek még utasításba adta a sabor, hogy követeljék a magyar nyelvnek a horvátországi iskolákba rendes tantárgyként való bevezetését. A vezérlő vármegye, Zágráb, a saborba küldött követeinek ugyanakkor részletes utasítást adott e tárgyban. Kívánta, hogy oly népiskolákban, hol a tanító magyarul tud, azonnal tanítsák a magyar nyelvet; a jövőben ne lehessen tanító, gimnáziumba fel se vétessék oly deák, aki nem tud magyarul épúgy olvasni, mint horvátul és latinul. A gimnáziumokban az első osztálytól kezdve legyen kötelező a magyar nyelv tanítása, még pedig minden nap. Tanár se kapjon alkalmazást ezentúl, ha nem tud magyarul tanítani. Ugyanakkor Varasd megye is kijelentette, hogy «a horvátok ép oly hévvel kívánják a magyar nyelv tanítását, mint maguk a magyarok» (id. m. 679. l.).

E hó kívánság azonban egyelőre nem teljesült. 1830-ig szinte teljes volt a harmónia a magyar s a horvát nemzet között s mint fentebb láttuk, a magyar nyelv tanításán maguk a horvátok buzgólkodtak minden felső nyomás nélkül. Az udvar azonban mindig akadályokat gördített a magyar nyelv terjeszkedése elé s ugyanebben az évben, 1830-ban megjelent *Budán* Gáj Lajosnak első munkája. Gáj a legizőbb magyargyűlöletet hirdette minden sorában; neki s köréje sereglett társainak igen rövid idő alatt sikerült a horvát közhangulatot teljesen megfordítani. Bár a magyarbarát hangok 1848-ig se némultak el teljesen, a többség hamarosan Gájék pártjára állott s a pozsonyi országgyűléseken heves jelenetek játszódtak le a magyar rendek s a magyar nyelvnek Horvátországban való érvényesülése ellen küzdő horvát követek közt. Az 1844: II. t.-c. 8. §-a, mely szerint a magyar nyelv a kapcsolt részekbeli «fő- és minden középiskolákban mint rendszerinti tudomány taníttassék», már nem érte el célját az illirizmus lázában égő horvátság között.

A magyar nyelvet egyébként azelőtt se tanulta valami nagy buzgalommal a horvát deákság. Minden buzdítás és jutalmazás ellenére a tanárok panaszkodnak, hogy a szorgalmas tanulók közül is alig akad, ki a kurzusra jelentkeznék. A varasdi gimnázium tanárai, mikor ő Felsége 1834-ben elrendelte a magyar nyelvnek kötelező tanítását, kérték a rendelkezés hatályon kívül helyezését, mert a gimnázium tanulóinak jórésze stájer s a horvátok is főleg papokká s gazdálkodókká lesznek, mely pályákon a magyar nyelvre semmi szükségük nincs. Ugyanez iskola egyik kimutatása szerint 1831-ben 288 tanuló közül 28 tanult magyar nyelvet s a megjegyzés szerint «A' tsillaggal Feljegyzettek (3) magyar ékesen szóló beszédeket mondtak». Itt a magyar nyelvet minden osztály külön tanulta.

A tanügyi felsőbb hatóságok egészen 1848-ig pontosan alkalmaz-

kodtak a törvényhez. Mikor pl. megtudták, hogy az eszéki gimnáziumban két tanéven át szünetelt a magyar nyelv tanítása, az igazgató szigorú megrovást kapott s azonnal küldtek tanítót a magyar nyelv tanítására. Mikor a zágrábi gimnáziumot az akadémiától különválasztották s az előbbi számára külön igazgatói állást szerveztek, ő Felsőge elrendelte (1844), hogy erre az állásra csak magyarul tökéletesen tudó egyének pályázhatnak. 1842—43-ban még a karlóczai gör. kel. szerb gimnáziumba is be kellett vezetni a magyar nyelvet, holott ugyanakkor a szerb nyelvet még tantárgyként se tanították.

A «Systema scholarum elementarium», melyet V. Ferdinánd 1845. évi rendelete léptetett életbe, nemcsak Magyarországra, hanem Horvátországra is érvényes volt s meghagyta, mely osztályban mily terjedelemben kell a magyar nyelvet a kapcsolt részek népiskoláiban is tanítani. Cuvaj művében nincs arról említés, hogy e rendeletet, melyet egyébként az abszolutizmus kezdetén hatályon kívül helyeztek, valóban végrehajtották-e; valószínű, hogy a magyar nyelvet az elemi iskolákban nem tanították.

Az utolsó rendi alapon összegyűlt saborban, 1847-ben még mindig volt egy magyarbarát kisebbség, melynek programja a következő volt: «Mint hogy a magyar nyelv ismerete igen szükséges azok számára, kik közszolgálatba óhajtanak lépni s mivel úgy, amint most nálunk tanítják, nem lehet alaposan elsajátítani, kívánják a követek, hogy:

1. a horvát tanulók minden normális és nemzeti iskolában, tanítóképzőben, gimnáziumokban s az akadémián naponként *két órán át* tanuljanak magyarul. Minden intézetben e célból új tanárokat kell alkalmazni megfelelő fizetéssel, kik jártasak e nyelvben;

2. hogy a tanulóknak megkönnyíttessék e nyelv ismerete, törvényileg rendeltessék el, hogy a zágrábi s pozsegai püspöki internátusok, valamint a zágrábi nemesi konviktus növendékei s a papnövendékek felváltva megfelelő magyar intézetbe küldessenek vagy pedig adjanak pénzt azoknak, kik magyar iskolákat óhajtanak látogatni;

3. a törvény által megállapított időn túl Horvátországban s Verőcze-, Pozsega- és Szerém megyében Magyarország történetét s a hazai jogot magyarul adják elő, mert egyébként a gyermekek az alsóbb iskolákban hiába tanultak volna magyarul.

Á tapasztalat igazolja, hogy az ifjúság ki van szolgáltatva oly tanítóknak, kik az illirizmussal eltelve, gyűlöletet oltanak belé a magyarok ellen. Azért kívánják a rendek, hogy ezentúl a tanítók választásánál politikai megbízhatóságukra is tekintettel legyenek, a mostani tanítóknak pedig hagyják meg, hogy törvényes módon tanítsák az ifjúságot.»

Ezekkel az utasításokkal bizonyára a legsovinisztább magyar politikus is megelégedett volna, de természetesen nem emelkedtek törvényerőre; Gáj vetése megérett s a horvát nemzetet hamarosan Jellassich vezette egészen más irányban...

1848-ban a Drávántúl mindenütt megszűnt a magyar nyelv tanítása. A zsarnok magyar uralom helyett, mely a magyar nyelv tanítását is kötelezővé tette, jött a horvát fegyverek által is elősegített Bach-rendszer, mely Horvátország középiskoláiból kikergette a horvát tanárokat s germanizált szlovén és cseh tanerőkkel kizárólagos német tannyelvet vitt be jórészt még az elemi iskolákba is. Az abszolutizmus megszűnése, a magyar-horvát kiegyezés létrejötte nem szerezte többé vissza a magyar nyelv elvesztett pozícióját; 1847-től 1894-ig csakis néhány, magyarok számára engedélyezett magyar tan nyelvű elemi iskolában tanították.

*

1894-ben az akkori közoktatásügyi osztályfő, dr. Kránjavi Izidor ankétet hívott össze a reáliskolák átalakítása tárgyában. Akkoriban Horvátországban 7 osztályú, osztrák mintára szervezett reáliskolák voltak, melyeket a társadalom nem kedvelt s így egészen elnéptelenedtek. Az ankétén elhatározták, hogy a reáliskolákat 8 osztályú reálgimnáziumokká alakítják át. Az országos kormány megszerezte a király beleegyezését s 1914 őszén a zágrábi, a következő évben az eszéki és zimonyi főreáliskolák s valamennyi alreálisk. fokozatosan átalakult az ú. n. «zágrábi» (modern) típusú reálgimnáziummá (Horvátországban van egy másik, régibb típusú reálgimnázium is). Ennek tantervét részletesen nem ismertetem s csak annyit jegyzek meg, hogy a két alsó — latin-nélküli — osztály után bifurkálódik latin s latin nélküli irányra; az utóbbiban a III.-tól a VIII.-ig franciát tanítanak. Az V. osztálytól kezdve azonban a latin nélküli irány újra kettéválik: az egyik részen folytatják a franciát, melyet a III.—IV.-ben 9 órán tanítottak, míg a másikon abbahagyják s helyette magyar nyelvet kezdenek tanulni heti 3—3, összesen tehát 12 órában. Az indokolás szerint a magyar tagozatot azoknak szánták, kik a budapesti műegyetemet szándékoznak látogatni (Horvátországban nincs műegyetem) vagy vasutas pályára akarnak lépni.

E most is életben levő típus hibás volta szembeötlő. Minek annak, ki a magyar nyelvet szándékszik tanulni, a III.—IV. osztályban a franciába belekezdni? Ily módon franciául édes-keveset tanulhat meg s a magyar nyelv kellő elsajátítására se marad kellő ideje. Ha tehát a magyar nyelvet csakugyan meg akarják tanítani, épúgy, mint a latint s franciát, a III. osztálytól kezdve kellett volna tanítani.

Jelenleg a magyar nyelvet mint relative kötelező tárgyat a következő reálgimnáziumokban tanítják: Zágráb I, Zágráb II, Eszék, Vukovár, Zimony. A sušaki reálgimnáziumban szintén tanítani fogják a magyar nyelvet; ennek az idén nyílt meg a III. osztálya.

A magyar nyelvet tanulók száma nem valami nagy. 1911/12-ben az említett öt intézet V—VIII. osztályaiba 241 tanuló járt, kik közül 156 (64·73%) franciát, 85 (35·27%) magyart tanult. A következő tanévben a «magyarok» s «franciák» száma az egyes intézetekben a következő volt:

Zágráb I.	74 franciát,	29 magyart tanult		
" II.	38	18	"	"
Eszék	20	17	"	"
Vukovár	9	19	"	"
Zimony	31	7	"	"

Az 1914/5. tanévben Zimonyban, hol a legkevesebb magyar tanuló van, nem volt tanítás, *Eszéken pedig az V. osztály valamennyi tanulója (17) a magyar irányra ment át* s annak folytán a «magyarok» aránya 40-re emelkedett. Minthogy egy-egy osztályra aránylag igen kevés tanuló jut, a viszonyok a tanításra igen kedvezők volnának, ha a kormány érthető takarékoságból a tanórák számát le nem szállítaná. Zágrábban a 2 reálgimnázium magyar tanulói együtt tanulnak, Eszéken a VI—VIII. osztályokban a magyarra 3 helyett csak 2—2 óra jut, Vukováron pedig az V—VI., valamint a VII—VIII. osztály a magyar órákon együtt tanul.

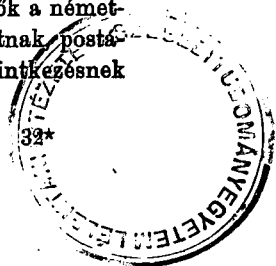
A magyar nyelv tanításának tanterve a következő: *V. osztály*: A nyelvtan főszabályai, magyar szólásmódok fordítása horvatra, szavak s szólásmódok emlézése. *II. félévben* havonként két írásbeli dolgozat (fordítás magyarra). *VI. osztály*: Igeragozás, mondatban. Fordítás magyarra, magyar olvasmányok olvasása, szavak s kisebb költemények emlézése. Kéthetenként írásbeli dolgozat. *VII. osztály*: Olvasmányok, mondatszerkezetek, szólásmódok, költemények tanulása, olvasmányok tartalmának elmondása. Félévenként 3 iskolai s 3 házi dolgozat (fordítás magyarra, reprodukciók). *VIII. osztály*: Újabb magyar költők olvasása, költemények könyv nélkül, olvasmányok tartalmának elmondása, társalgás. A magyar irodalom áttekintése. Félévenként 2 iskolai s 3 házi dolgozat (olvasmányok tartalma vagy szabad témák). Tankönyvekül az V—VI. osztályban Bojničić magyar nyelvtanát, a VII. osztályban Négyesy László Stiliztikáját, a VIII. osztályban Riedl Poetikáját s Névy László vagy Gaal Mózes Kis irodalomtörténetét (Stampfel) használják.

Tanítják azonkívül a magyar nyelvet mint nem kötelező rendkívüli tantárgyat három, velünk szomszédos helyen: a karlóczai szerb főgimnáziumban, hol 1912/13-ban 2 csoportban 2—2 heti órában tanulták IV—VIII. osztályosok, a második csoportban Arány Toldiját s Tóth Kálmánnak «A király házasodik» c. vigjátékát olvasva; továbbá az 1912/13-ban megnyílt rumai alreálgimnáziumban, hol az I. osztályból 73 fiú- s leánytanuló jelentkezett a magyar nyelvre, melyet 2 csoportban, heti 2—2 órában tanítottak; végül a kapronczai alreálgimnáziumban, hol a III. osztályúak heti 3, a IV. osztályúak heti 2 órában (összesen 24 tanuló) tanulják. A felső kereskedelmi iskolák tantervében szintén szerepel a magyar, mint szabadon választható harmadik nyelv (heti 2—2, összesen 8 órában); az értesítőekben azonban sehol sem találtam nyomát, hogy csakugyan tanították.

II. Bosznia-Hercegovina. A magyar birodalomhoz tartozó Horvátország, mint láttuk, nagyon szerény érvényesülési teret enged a magyar nyelvnek iskoláiban. Evvel ellentétben az annéktált tartományok középfokú iskoláiban a magyar nyelv igen előkelő, a némettel teljesen paritásos állást foglal el — papiroson. A dolog ugyanis úgy áll, hogy a magyar delegációban elhangzott kívánságra a közös pénzügyminiszter kimondta a magyar és a német nyelv paritását, vagyis a középiskolai, tanítóképzői, felső leányiskolai, kereskedelmi iskolai tanuló az intézetbe lépéskor kijelenti, a német vagy magyar nyelvet választja-e kötelező rendes tantárgyul. Aki a magyart választja, a németet, aki a németet, az a magyar nyelvet mint rendkívüli tantárgyat díjtalanul tanulhatja.

Hogy ez a rendelkezés tényleg is megvalósítható legyen, a magyar nyelv tanítására magyar tanárokat alkalmaztak. Ezek közül ma még kettő működik. A legtöbb iskolában egyáltalán nem alkalmaztak magyarul tudó s a magyart tanítani képes tanerőt s így a két nyelv közti választás nem volt lehetséges. A Bilinszky-régime alatt a magyar nyelv tanítására előszeretettel alkalmaztak nem magyarokat, elsősorban magyarországi szerbeket.

Bizonyára senki előtt sem volt kétséges, hogy a versenyben a némettel szemben a magyar nyelv akkor sem számíthatott volna győzelemre, ha a kormányzat valóban a teljes paritás alapjára áll s mindenütt gondoskodott volna a magyar nyelv tanításának lehetővé tételéről. A horvát-szerb anyanyelvű ifjúságnak nem lehet az az érdeke, hogy mint egyedüli idegen modern nyelvet a magyart tanulja, melynek elsajátításával járó előnyök meglehetősen elenyészők a némettel szemben; ez, amellet, hogy világnyelv, a boszniai vasutnak postának s részben a közigazgatásnak is hivatalos s a társas érintkezésnek is a horvát-szerb után leginkább használt nyelve.

Az 1913/14. évi Értesítők alapján a magyar nyelv tanításáról a következő képet nyerjük:

1. *Középiskolák*: Egyáltalában nem tanították a magyar nyelvet a fejlődőben levő bihacsi algimnáziumban s a derventai alreál-gimnáziumban, bár az előbbiben a magyarok iránt barátságosabb mohamedánok nagyobb száma, az utóbbiban a Magyarországhoz való közelség folytán valószínűleg lettek volna a magyar kurzusnak hallgatói.

Csak *rendkívüli* tárgyként tanították a banjalukai főreálban 2 csoportban heti 2—2 órában (összesen *hat* tanuló 388 közül!) Mint kötelező tárgyat tanította a sarajevoi főreálban a III. és VI. osztályban Uvality Nebojsa tanár, a sarajevoi főgimnáziumban a VIII. osztályban Balassa György tanár (magyar) két magyar anyanyelvű tanulónak (563 tanult németet, 2 magyart!), a mostari főgimnáziumban az I. és a VIII. osztályban Pennavin Elemér tanár (magyar) összesen 7 tanulónak (létszám 402) s a tuzlai főgimnáziumban Fuderer József tanár (magyar) a IV., VI. és VIII. osztályokban. Mint nem kötelező tantárgyat a sarajevoi reálban 2 csoportban 6, a gimnáziumban 3 csoportban (à 2 óra) 24, a mostari gimnáziumban 3 csoportban 13, a tuzlaiban 1 csoportban 23 növendék tanulta.

2. A fejlődőben levő sarajevoi négyosztályú *kereskedelmi akadémia* I—II. osztályában a magyart mint kötelező tárgyat 4—4 órában s mint rendkívüli tárgyat 2 csoportban (7 tanuló) Biró József és Uvality N. tanárok tanították.

3. A *tanítóképzők* közül a mostari tanítóképzőben egyáltalán nem, a sarajevoi tanítóképzőben mint rendkívüli tárgyat 2 csoportban (18 tanuló) s az ugyanottani tanítóképző IV. osztályában mint kötelező tárgyat tanították a magyart.

4. A *felső leányiskolák* (= polgári iskola, 4 osztállyal) közül Banjalukán egyáltalán nem, Sarajevóban s Mostarban mint rendkívüli tárgyat tanították nyelvünket.

5. A *kereskedelmi iskolák* (az elemi 4 osztályára épülő 4 vagy 6 osztályos kisebbfokú általános műveltséget is nyújtó szakiskola) közül a livnoiban, trebinjeiben s tuzlaiban a magyart egyáltalában senki sem tanulta. Ellenben a Magyarországhoz közelebb levő s magyar lakossággal is bíró Bijeljina, Bresko, továbbá Sarajevo, Travnik és Mostar kereskedelmi iskoláiban a magyar nyelvet több-kevesebb osztályban (pontos adatokat nem közölnek az értesítők), mint kötelező tárgyat is többen tanulták.

A háború előtt híre járt, hogy a bosnyák kormány a magyar nyelvet választottak igen csekély száma miatt, takarékosági szempontokra hivatkozva, a magyar nyelvet törölni akarja a viszonylagosan kötelező tantárgyak sorából s csak mint rendkívüli tárgyat kívánja

taníttatni ingyenes kurzusokban oly helyeken, hol elegendő számú tanuló jelentkezik. Az 1914/5. évben a magyar nyelv tanítása valóban meg is szűnt Boszniában, 1915/6-ban azonban újra megkezdődött. Ezt a függő kérdést is, mint annyi mást, a háború után kell végleg megoldani; a döntés remélhetőleg nem a magyarok kárára fog megtörténni.

Benisch Arthur.

IRODALOM.

Dr. Szelényi Ödön: Tessedik Sámuel élete és munkássága (1742—1820). Iparosok Olvasótára XXII. évf. 7. sz. Budapest, 1916, Lampel. 8°, 52 l. Ára 60 fillér.

Szelényi Ö. a magyar nevelés multjának érdekes részletét mutatja be *Tessedik Sámuel* életrajzában, aki hamar észrevette, hogy iskoláink nincsenek tekintettel a különböző életpályákra, hanem egyforma tudós műveltséget akarnak adni mindenkinek. A természet-tudományokhoz vonzó s a népet őszintén szerető Tessedik lelkében korán megvillant a magyar népnek való gyakorlati iskola terve. Amikor a német egyetemeket látogatta, útjában sok terv fogamzott meg benne, melyekkel hazája elmaradt állapotán kívánt segíteni. Alig várta, hogy hazakerüljön és a látottakat meg hallottakat hazája számára gyümölcsöztesse. Mint szarvasi ev. lelkészt a végtelen sok anyagi, erkölcsi és szellemi nyomorúság látása nem verte le. Munkába fogott: iskolákat alapított, tanítókat nevelt. Hogy elveit érvényre juttassa, a filantropisták szellemében meg a porosz Rochow példája nyomán új intézetet, *gyakorlati gazdasági és ipariskolát* szervezett 1779-ben. Ezzel az intézetével József császárnak és II. Lipót királynak a figyelmét is magára vonta. A XVIII. század 90-es éveinek végén még egyszer aranykorát éli intézete, amikor királyi irat rendeli el, hogy tanrendszere mind az egyetemen, mind a többi akadémián bevezetessék. Az intézet mégis nemsokára hanyatlásnak indult: a humanus nevelő irány annyira erős volt, hogy a Tessedik gyakorlatias elveit ellenzők által felállított latin iskola következtében intézete 1806-ban végleg meg is szűnt. Az egyház és a társadalom egyéb dolgaiban is ellene fordult a hangulat. Személyét se hagyták bántatlanul annak a papnak, aki «mint egy népes gyülekezetnek a papja, annyifélével foglalkozik». Legszívesebben gazdasági kísérleteken elmélkedett és mert másoknak akart használni, tapasztalatairól sok munkát írt. Amikor idősebb korában ismét Németországba ment, megint csak azokat az ismereteket kutatta, amelyekkel népének, hazájának hasznot vélt hajtani. Élete estéjén mégis megérte azt az örömet, hogy a